

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Ο κανόνας είναι ότι ο διάδικος που φέρει το βάρος της απόδειξης πρέπει να αποδείξει την αλήθεια των πραγματικών περιστατικών που επικαλείται ώστε να μπορεί να αξιολογηθεί η βασιμότητα των επιχειρημάτων που προβάλλει στο δικαστήριο.

Όσον αφορά την κατανομή του βάρους της απόδειξης, δηλαδή ποιος διάδικος φέρει το βάρος της απόδειξης, το άρθρο 342 του Αστικού Κώδικα θεσπίζει τον βασικό κανόνα. Βάσει του συγκεκριμένου άρθρου, το πρόσωπο που επικαλείται ένα δικαίωμα πρέπει να αποδεικνύει τα πραγματικά περιστατικά που δίνουν υπόσταση στο δικαίωμα, και το πρόσωπο κατά του οποίου γίνεται επίκληση του δικαιώματος πρέπει να αποδεικνύει πραγματικά περιστατικά τα οποία αποτρέπουν, τροποποιούν ή αποσβένουν το δικαίωμα. Αποτρεπτικά είναι τα πραγματικά περιστατικά τα οποία συνιστούν εμπόδιο στην αποτελεσματική γένεση του δικαιώματος. Τροποποιητικά είναι τα πραγματικά περιστατικά τα οποία μεταβάλλουν το αντικείμενο του γεννηθέντος δικαιώματος. Αποσβεστικά είναι τα πραγματικά περιστατικά τα οποία, μετά τη γένεση ισχυρού δικαιώματος, προκαλούν την κατάργησή του. Σε περίπτωση αμφιβολίας, τα πραγματικά περιστατικά θεωρείται ότι συντελούν στη διάπλωση δικαιώματος.

Σε περίπτωση αρνητικής αναγνωριστικής αγωγής, η οποία χαρακτηρίζεται από την απουσία αιτήματος καταδίκης του αντιδίκου και από απλό αίτημα διαπίστωσης της ανυπαρξίας δικαιώματος ή πραγματικού περιστατικού, ο εναγόμενος (δηλαδή ο διάδικος κατά του οποίου ασκείται η αγωγή) οφείλει να αποδείξει τα συστατικά στοιχεία του εν λόγω δικαιώματος.

Στις αγωγές που πρέπει να ασκηθούν εντός συγκεκριμένης προθεσμίας από την ημερομηνία κατά την οποία ο ενάγων (δηλαδή ο διάδικος που ασκεί την αγωγή) έλαβε γνώση συγκεκριμένου γεγονότος, ο εναγόμενος οφείλει να αποδείξει ότι η προθεσμία έληξε, εκτός εάν προβλέπεται κάτι διαφορετικό στον νόμο.

Εάν το επικαλούμενο από τον ενάγοντα δικαίωμα υπόκειται σε αναβλητική αίρεση (μελλοντικό και αβέβαιο γεγονός από την επέλευση του οποίου οι διάδικοι εξάρτησαν τα αποτελέσματα της δικαιοπραξίας) ή σε αναβλητική προθεσμία (χρονικό σημείο από το οποίο γεννάται το δικαίωμα), ο ενάγων οφείλει να αποδείξει ότι η αίρεση πληρώθηκε ή ότι η αρχική προθεσμία παρήλθε. Εάν το δικαίωμα υπόκειται σε διαλυτική αίρεση (μελλοντικό και αβέβαιο γεγονός από την επέλευση του οποίου οι διάδικοι εξάρτησαν την ανατροπή των αποτελεσμάτων της δικαιοπραξίας) ή διαλυτική προθεσμία (χρονικό σημείο μετά το οποίο το δικαίωμα λήγει), ο ενάγων οφείλει να αποδείξει ότι η αίρεση πληρώθηκε ή ότι η τελική προθεσμία παρήλθε.

Οι ανωτέρω κανόνες αντιστρέφονται όταν υπάρχει νόμιμο τεκμήριο (αποτέλεσμα ή συμπέρασμα το οποίο συνάγει ο νόμος από γνωστό γεγονός για τη διαπίστωση άγνωστου γεγονότος), εξαίρεση ή απαλλαγή από το βάρος απόδειξης ή ισχυρή συμφωνία προς τον σκοπό αυτό και, γενικά, οσάκις κάτι τέτοιο προβλέπεται από τον νόμο. Το βάρος απόδειξης αντιστρέφεται επίσης εάν ο αντίδικος κατέστησε σκόπιμα ανέφικτη την προσκόμιση της απόδειξης από τον διάδικο που έπρεπε να την προσκομίσει.

Η συμφωνία για την αντιστροφή του βάρους της απόδειξης είναι ανίσχυρη όταν αφορά αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα (δικαίωμα από το οποίο ένας διάδικος δεν μπορεί να παραιτηθεί με απλή δήλωση βούλησης) ή εάν καθιστά υπερβολικά δυσχερή την άσκηση του δικαιώματος από έναν από τους διαδίκους. Ανίσχυρη θεωρείται επίσης η συμφωνία που αποκλείει οποιοδήποτε νόμιμο αποδεικτικό μέσο ή επιτρέπει μη προβλεπόμενο στον νόμο αποδεικτικό μέσο. Εάν οι νομικές διατάξεις σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων βασίζονται σε λόγους δημόσιας τάξης, η συμφωνία είναι ανίσχυρη σε κάθε περίπτωση.

Όταν ο διάδικος που φέρει το βάρος απόδειξης συγκεκριμένου πραγματικού περιστατικού προσκομίζει αποδείξεις, ο αντίδικος μπορεί να προσκομίσει ανταποδείξεις προκειμένου να αμφισβητήσει τις αποδείξεις. Σε περίπτωση βάσιμης αμφιβολίας, η απόφαση λαμβάνεται κατά του διαδίκου που φέρει το βάρος της απόδειξης του πραγματικού περιστατικού.

Πλήρης νομική απόδειξη μπορεί να αντικρουστεί μόνον με στοιχεία τα οποία αποδεικνύουν ότι το γεγονός από το οποίο πηγάζει δεν είναι αληθές, με την επιφύλαξη άλλων περιορισμών οι οποίοι καθορίζονται ρητώς στον νόμο.

Όποιος επικαλείται εθιμικό, τοπικό ή αλλοδαπό δίκαιο οφείλει να αποδείξει την ύπαρξη και το περιεχόμενό του, αλλά το δικαστήριο οφείλει να καταβάλει αυτεπαγγέλτως προσπάθεια εξασφάλισης των σχετικών γνώσεων. Το δικαστήριο οφείλει επίσης να λαμβάνει γνώση του σχετικού δικαίου αυτεπαγγέλτως όταν καλείται να κρίνει βάσει εθιμικού, τοπικού ή αλλοδαπού δικαίου και κανέναν από τους διαδίκους δεν έχει επικαλεστεί το εν λόγω δίκαιο ή ο αντίδικος έχει αναγνωρίσει την ύπαρξη και το περιεχόμενό του ή δεν ήγειρε καμία ένσταση. Εάν δεν είναι σε θέση να εξακριβώσει το περιεχόμενο του εφαρμοστέου δικαίου, το δικαστήριο χρησιμοποιεί τους κανόνες του κοινού πορτογαλικού δικαίου.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Προβλέπονται πράγματι, τέτοιου είδους κανόνες.

Τα πασιδηλα γεγονότα, δηλαδή τα γεγονότα που είναι γνωστά στο ευρύτερο κοινό, δεν χρήζουν απόδειξης.

Δεν απαιτείται επίσης απόδειξη για πραγματικά περιστατικά τα οποία το δικαστήριο γνωρίζει από την άσκηση των καθηκόντων του όταν το δικαστήριο επικαλείται τέτοια πραγματικά περιστατικά, πρέπει να επισυνάπτονται σχετικές έγγραφες αποδείξεις στη δικογραφία.

Ομοίως, διάδικος ο οποίος καλύπτεται από νόμιμο τεκμήριο (όπως ορίζεται ανωτέρω) απαλλάσσεται από την απόδειξη του εικαζόμενου πραγματικού περιστατικού.

Τα νόμιμα τεκμήρια αντικρούονται με την προσκόμιση ανταποδείξεων, με εξαίρεση τις περιπτώσεις στις οποίες ο νόμος προβλέπει ότι είναι αμάχητα.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Το δικαστήριο εκτιμά ελεύθερα τις αποδείξεις, ο δε δικαστής αποφαίνεται βάσει συνετής εκτίμησης κάθε πραγματικού περιστατικού.

Η ελεύθερη εκτίμηση των αποδείξεων δεν καλύπτει πραγματικά περιστατικά για τα οποία ο νόμος απαιτεί ειδικές διατυπώσεις απόδειξης ή εκείνα τα οποία μπορούν να αποδειχθούν μόνον εγγράφως ή αποδεικνύονται πλήρως είτε με έγγραφα είτε με συμφωνία ή ομολογία των διαδίκων.

Το δικαστήριο οφείλει να λαμβάνει υπόψη όλες τις αποδείξεις, ανεξαρτήτως εάν προέρχονται από τον διάδικο που οφείλει να τις προσκομίσει, με την επιφύλαξη των διατάξεων που προβλέπουν ότι η απόδειξη ενός πραγματικού περιστατικού είναι αλυσιτελής εάν δεν προσκομίζεται από συγκεκριμένο ενδιαφερόμενο διάδικο.

Κάθε αμφιβολία σχετικά με την πραγματικότητα ενός περιστατικού ή σχετικά με το βάρος απόδειξης επιλύεται κατά του διαδίκου που ωφελείται από το πραγματικό περιστατικό.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Ο νόμος επιτρέπει στον δικαστή να αναλαμβάνει την πρωτοβουλία της διεξαγωγής αποδείξεων.

Πράγματι, ο δικαστής οφείλει να λαμβάνει κάθε απαραίτητο μέτρο ή να διατάσσει, ακόμη και αυτεπαγγέλτως, τη λήψη κάθε απαραίτητου μέτρου για τη διαπίστωση της αλήθειας και της αληθούς φύσης της διαφοράς όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά τα οποία πρέπει να έχουν καταστεί γνωστά.

Ο δικαστής μπορεί, σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας, να διατάξει την προσωπική εμφάνιση των διαδίκων ενώπιον του δικαστηρίου, ώστε να καταθέσουν σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά που σχετίζονται με τη λήψη της απόφασης.

Το δικαστήριο οφείλει, ίδια πρωτοβουλία ή κατόπιν αιτήματος ενός εκ των διαδίκων, να ζητεί πληροφορίες, τεχνικές γνωμοδοτήσεις, σχέδια, φωτογραφίες, διαγράμματα, αντικείμενα ή άλλα έγγραφα απαραίτητα για τη διαπίστωση της αλήθειας. Το σχετικό αίτημα του δικαστηρίου μπορεί να απευθύνεται σε υπηρεσίες και αρχές, στους διαδίκους που ενίστανται ή σε τρίτους.

Οσάκις το κρίνει σκόπιμο, το δικαστήριο μπορεί, ίδια πρωτοβουλία ή κατόπιν αιτήματος ενός εκ των διαδίκων, να διεξαγάγει έρευνες γύρω από πράγματα ή ανθρώπους. Η έρευνα πρέπει να διεξάγεται κατά τρόπο ώστε να προστατεύονται η ιδιωτικότητα της προσωπικής και της οικογενειακής ζωής και η ανθρωπινή αξιοπρέπεια και πρέπει να στοχεύει στην αποσαφήνιση κάθε πραγματικού περιστατικού που σχετίζεται με τη λήψη της απόφασης. Το δικαστήριο μπορεί να πραγματοποιήσει επιτόπια επίσκεψη ή να διατάξει αναπαράσταση των πραγματικών περιστατικών, εφόσον το κρίνει σκόπιμο.

Όταν στο πλαίσιο δικαστικής διαδικασίας εικάζεται βάσιμα ότι ένα πρόσωπο το οποίο δεν κλήθηκε ως μάρτυρας γνωρίζει πραγματικά περιστατικά τα οποία είναι σημαντικά για την έκδοση ορθής απόφασης, ο δικαστής μπορεί να διατάξει την κλήτευση του συγκεκριμένου προσώπου για να καταθέσει ενώπιον του δικαστηρίου.

Ο δικαστής μπορεί να διατάξει αυτεπαγγέλτως τη χρήση εμπειρογνομόνων για την παροχή αποδείξεων.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Οι αποδείξεις παρέχονται συνήθως μέσω των προτάσεων. Στο τέλος του εισαγωγικού δικογράφου, ο ενάγων υποβάλλει κατάλογο μαρτύρων και αίτημα άλλων αποδεικτικών μέσων εάν ο εναγόμενος αντικρούσει την αγωγή, οφείλει να υποβάλει κατάλογο μαρτύρων και να ζητήσει άλλα αποδεικτικά μέσα με την αιτιολογία του. Ο ενάγων μπορεί να τροποποιήσει το αρχικό αίτημα αποδεικτικών μέσων με την απάντησή του, εφόσον συντρέχει περίπτωση, ή εντός 10 ημερών από την κοινοποίηση της αντίκρουσης. Εάν ο εναγόμενος ασκήσει ανταγωγή και ο ενάγων την αντικρούσει, ο εναγόμενος δικαιούται να τροποποιήσει το αρχικό αίτημα αποδεικτικών μέσων εντός 10 ημερών από την κοινοποίηση της αντίκρουσης.

Κατά κανόνα, η διεξαγωγή αποδείξεων πραγματοποιείται κατά την τελική συνεδρίαση. Κατ' εξαίρεση, η διεξαγωγή των αποδείξεων μπορεί να πραγματοποιηθεί σε προηγούμενο στάδιο. Οι αποδείξεις μπορούν να συνίστανται σε καταθέσεις μαρτύρων, καταθέσεις εμπειρογνομόνων ή αποδείξεις που προκύπτουν από αυτοψία. Για την πρόωπη διεξαγωγή αποδείξεων πρέπει να υπάρχει βάσιμος φόβος ότι η κατάθεση ορισμένων μαρτύρων ή η επαλήθευση ορισμένων πραγματικών περιστατικών μέσω εμπειρογνομουσύνης ή αυτοψίας μπορεί να καταστούν ανέφικτες ή εξαιρετικά δυσχερείς κατά τη διάρκεια της δικαστικής διαδικασίας.

Μετά την υποβολή των αιτημάτων διεξαγωγής αποδείξεων κατά την προκαταρκτική διαδικασία, και την ενδεχόμενη τροποποίησή τους – ή, εάν κάτι τέτοιο δεν ισχύει στην προκειμένη περίπτωση, κατόπιν ακρόασης των νόμιμων αντιπροσώπων – ορίζεται η τελική συνεδρίαση.

Ο κατάλογος των μαρτύρων μπορεί επίσης να συμπληρωθεί ή να τροποποιηθεί έως 20 ημέρες πριν από την ημερομηνία της τελικής συνεδρίασης και ο αντίδικος ενημερώνεται ώστε να κάνει χρήση της δυνατότητας αυτής, εφόσον το επιθυμεί, εντός πέντε ημερών.

Με εξαίρεση τις περιπτώσεις στις οποίες οι περιστάσεις δικαιολογούν την ανακατάταξη από τον δικαστή της αλληλουχίας των σταδίων της διαδικασίας, στην τελική συνεδρίαση η διεξαγωγή αποδείξεων ξεκινά με τις δηλώσεις των διαδίκων.

Ακολούθως, εφόσον οι αποδείξεις περιλαμβάνουν οπτικοακουστικό υλικό, γίνεται η παρουσίαση του εν λόγω υλικού.

Ακολουθεί ενδεχομένως η παροχή προφορικών διευκρινίσεων από εμπειρογνομόμενες οι οποίοι κλήθηκαν να καταθέσουν από οποιονδήποτε εκ των διαδίκων ή από το δικαστήριο, και έπειτα η εξέταση των μαρτύρων.

Μετά τη διεξαγωγή των αποδείξεων, εξετάζονται τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης. Κατά τη συζήτηση, οι δικηγόροι διατυπώνουν τα πραγματικά και τα νομικά συμπεράσματα τα οποία συνήγαγαν από τις προσκομισθείσες αποδείξεις και κάθε δικηγόρος δικαιούται να απαντήσει μία φορά.

Με την ολοκλήρωση της τελικής συνεδρίασης, η υπόθεση παραδίδεται στον δικαστή για την έκδοση απόφασης εντός 30 ημερών. Εάν κρίνει ότι δεν ενημερώθηκε επαρκώς, το δικαστήριο μπορεί να επιστρέψει στην αίθουσα συνεδριάσεων και να καλέσει συγκεκριμένους μάρτυρες να καταθέσουν ή να διατάξει τη λήψη των αναγκαίων μέτρων για την αποσαφήνιση αμφιβολιών.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Το αίτημα διεξαγωγής αποδείξεων μπορεί να απορριφθεί εάν υποβληθεί μετά το πέρας της σχετικής νόμιμης προθεσμίας.

Αίτημα διεξαγωγής αποδείξεων μπορεί να απορριφθεί, εν όλω ή εν μέρει, ακόμη και αν υποβληθεί εμπρόθεσμα, στις ακόλουθες περιπτώσεις: υπέρβαση του αριθμού των μαρτύρων για συγκεκριμένο είδος διαδικασίας (όσοι υπερβαίνουν το όριο υποχρεωτικά απορρίπτονται) ο δικαστής φρονεί ότι το αίτημα κατάθεσης εμπειρογνώμονα είναι αλυσιτελές ή παρελκυστικό πρόσωπο που θα μπορούσε να καταθέσει ως διάδικος δηλώνεται ως μάρτυρας ζητείται από διάδικο να καταθέσει για παράνομες ή εγκληματικές πράξεις για τις οποίες κατηγορείται ή ζητείται από διάδικο να καταθέσει σχετικά με πραγματικά περιστατικά τα οποία δεν αφορούν ομολογία. Επίσης δεν γίνονται δεκτές αποδείξεις οι οποίες συνιστούν αθέτηση της υποχρέωσης τήρησης κρατικού ή επαγγελματικού απορρήτου ή του απορρήτου που οφείλουν να τηρούν οι δημόσιοι υπάλληλοι, το οποίο μπορεί, ωστόσο, να αρθεί σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στον νόμο.

Στη συνέχεια, κατά την τελική συνεδρίαση και μετά την ορκωμοσία του μάρτυρα, ο δικαστής διεξάγει την προκαταρκτική εξέταση, εξακριβώνοντας την ταυτότητα του μάρτυρα και κατά πόσον είναι συγγενής, φιλική ή εχθρική διακείμενος προς οποιονδήποτε εκ των διαδίκων, αν τελεί σε οποιαδήποτε σχέση εξάρτησης ως προς τους διαδίκους και αν έχει οποιονδήποτε άμεσο ή έμμεσο συμφέρον στην υπόθεση. Εάν από τις απαντήσεις προκύπτει ότι το πρόσωπο δεν μπορεί να καταθέσει ως μάρτυρας ή δεν είναι το πρόσωπο που προτάθηκε, ο δικαστής δεν επιτρέπει την κατάθεσή του. Μόνον πρόσωπα τα οποία δεν πάσχουν από ψυχική διαταραχή και διαθέτουν τη σωματική και τη διανοητική ικανότητα να καταθέσουν σχετικά με τα προς απόδειξη πραγματικά περιστατικά μπορούν να καταθέσουν ως μάρτυρες, ο δε δικαστής είναι υπεύθυνος να αξιολογήσει τη φυσική ικανότητα των προσώπων που δηλώνονται ως μάρτυρες προκειμένου να αξιολογήσει το παραδεκτό και την αξιοπιστία της κατάθεσής τους.

Η μαρτυρική κατάθεση δεν γίνεται δεκτή εάν η δήλωση βούλησης πρέπει, βάσει του νόμου ή συμφωνίας των διαδίκων, να είναι έγγραφη ή να αποδεικνύεται εγγράφως. Επίσης, η μαρτυρική κατάθεση δεν γίνεται δεκτή όταν το γεγονός έχει αποδειχθεί πλήρως με έγγραφα ή άλλα μέσα με πλήρη αποδεικτική ισχύ. Η μαρτυρική κατάθεση δεν γίνεται δεκτή εάν βασίζεται σε οποιαδήποτε συμφωνία αντίθετη ή πρόσθετη στο περιεχόμενο δημόσιων ή ιδιωτικών εγγράφων με πλήρη αποδεικτική ισχύ, ανεξαρτήτως εάν η συμφωνία συνήφθη πριν από, ταυτόχρονα με, ή μετά τη δημιουργία του εκάστοτε εγγράφου.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Θεωρούνται αποδεικτικά μέσα:

- α) τα έγγραφα
- β) η ομολογία
- γ) οι δηλώσεις των διαδίκων στην υπόθεση
- δ) οι εκθέσεις εμπειρογνομόνων
- ε) η αυτοψία
- στ) οι καταθέσεις μαρτύρων
- ζ) η προσκόμιση αντικειμένων
- η) τα τεκμήρια.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται απόπραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεωνπραγματογνομόνων ;

Οι διαφορές στην αποδεικτική ισχύ των αποδεικτικών μέσων δεν εξαρτώνται από το κατά πόσον είναι προφορικά ή γραπτά.

Το δικαστήριο δεσμεύεται μόνον από αποδείξεις με προκαθορισμένη από τον νόμο αποδεικτική ισχύ, σύμφωνα με τις προβλεπόμενες προϋποθέσεις και εντός των προβλεπόμενων περιορισμών: απόδειξη μέσω δημόσιων ή ιδιωτικών εγγράφων, των οποίων η γνησιότητα διαπιστώνεται με αναγνωρισμένο τρόπο (βλέπε άρθρα 362 έως 387 του Αστικού Κώδικα), ομολογία (βλέπε άρθρα 352 έως 360 του Αστικού Κώδικα) και νόμιμα τεκμήρια (άρθρα 349 και 350 του Αστικού Κώδικα).

Η αξιολόγηση των λοιπών αποδείξεων διενεργείται σύμφωνα με την αρχή της ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων και δεν υπόκειται σε κανόνες άλλους εκτός των κανόνων της κοινής πείρας, δηλαδή των γενικών και αφηρημένων κρίσεων της απώδους συνάφειας. Οι αποδείξεις εξετάζονται σύμφωνα με την πεποίθηση που έχει σχηματίσει ο δικαστής για τα πραγματικά περιστατικά, λαμβάνοντας υπόψη τους προαναφερθέντες κανόνες.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Πράγματι ο νόμος προβλέπει ιεράρχηση της αποδεικτικής ισχύος αναλόγως των αποδεικτικών μέσων.

Η ελεύθερη εκτίμηση των αποδείξεων αποκλείεται και ορισμένα μέσα υπερέχουν έναντι άλλων οσάκις ο νόμος αναγνωρίζει ειδική αποδεικτική αξία σε συγκεκριμένο αποδεικτικό μέσο ή όταν απαιτεί ειδικό τύπο για την ύπαρξη ή την απόδειξη νομικού περιστατικού. Σε περίπτωση αρνητικής νομικής απόδειξης, ο νόμος απαγορεύει τη χρήση ορισμένων αποδεικτικών μέσων από τον δικαστή για την έκδοση της απόφασής του.

Όσον αφορά τη διεξαγωγή αποδείξεων μέσω εξέτασης μαρτύρων, προφορικής εξέτασης εμπειρογνομόνων (κατά κανόνα, οι εμπειρογνώμονες εξετάζονται μόνον στην τελική συνεδρίαση, εφόσον κριθεί απαραίτητη η παροχή προφορικών αποσαφηνίσεων, καθώς το αποτέλεσμα της έρευνάς τους περιέχεται σε γραπτή έκθεση), αυτοψίας, εκθέσεων έρευνας και εγγράφων που δεν έχουν εκ του νόμου ιδιαίτερη αποδεικτική ισχύ, το δικαστήριο εκτιμά ελεύθερα τις σχετικές αποδείξεις.

Η αποδεικτική ισχύς των καταθέσεων των μαρτύρων εκτιμάται ελεύθερα από τον δικαστή. Ωστόσο, η κατάθεση μάρτυρα δεν μπορεί να υποκαταστήσει ένα έγγραφο το οποίο απαιτείται από τον νόμο ούτε να αντικρούσει ή να συμπληρώσει το περιεχόμενο ορισμένων εγγράφων.

Η αποδεικτική ισχύς των απαντήσεων των εμπειρογνομόνων εκτιμάται ελεύθερα από το δικαστήριο και το ίδιο ισχύει για το αποτέλεσμα της αυτοψίας. Τα δημόσια έγγραφα (δηλαδή εκείνα που καταρτίζονται εγγράφως από αρμόδια δημόσια αρχή ή αρμόδιο υπάλληλο κατά την άσκηση των καθηκόντων τους) θεωρούνται ότι αποδεικνύουν πλήρως τις πράξεις των εν λόγω υπαλλήλων στις οποίες αναφέρονται καθώς και τα πραγματικά περιστατικά που πιστοποιούνται σε αυτά όπως τα αντιλαμβάνεται η εκδούσα αρχή (αυτό σημαίνει ότι τα συγκεκριμένα έγγραφα αποτελούν απόδειξη η οποία μπορεί να αντικρουστεί μόνον με απόδειξη περί του αντιθέτου). Τα ιδιωτικά έγγραφα στα οποία οι υπογραφές ή ο γραφικός χαρακτήρας ή μόνον η υπογραφή αναγνωρίζονται ή δεν αμφισβητούνται από τον διάδικο κατά του οποίου προσκομίζεται το έγγραφο ή για τα οποία ο διάδικος, παρά το γεγονός ότι η υπογραφή και ο γραφικός χαρακτήρας έχουν αναγνωριστεί ως η υπογραφή και ο γραφικός χαρακτήρας του, δηλώνει ότι δεν γνωρίζει εάν του ανήκουν, ή τα οποία θεωρούνται γνήσια, τόσο από νομική όσο και από δικαστική άποψη, και τα ιδιωτικά έγγραφα με υπογραφές ή γραφικό χαρακτήρα που επικυρώθηκαν από συμβολαιογράφο, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την απόδειξη δηλώσεων που αποδίδονται στον συντάκτη τους, αλλά αυτό δεν εμποδίζει την υποβολή επιχειρημάτων ή την προσκόμιση αποδείξεων μη γνησιότητας των εν λόγω εγγράφων. Τα πραγματικά περιστατικά που περιέχονται σε δήλωση θεωρούνται αποδεδειγμένα στον βαθμό που είναι αντίθετα προς το συμφέρον του δηλούντος. Ωστόσο, η δήλωση πρέπει να εξετάζεται στο σύνολό της. Τα ιδιωτικά έγγραφα που επικυρώνονται βάσει του νόμου περί συμβολαιογράφων έχουν την αποδεικτική ισχύ δημόσιων εγγράφων, αλλά δεν τα υποκαθιστούν όταν ο νόμος απαιτεί τέτοια έγγραφα για την ισχύ της πράξης.

Έγγραφο δικαστική ομολογία έχει πλήρη αποδεικτική ισχύ κατά του ομολογούντος. Εξωδικαστική ομολογία, με τη μορφή δημόσιου ή ιδιωτικού εγγράφου, θεωρείται αποδεδειγμένη σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ισχύουν για τα εν λόγω έγγραφα και, εάν έγινε προς τον αντίδικο ή τον εκπρόσωπό του, έχει πλήρη αποδεικτική ισχύ.

Εξωδικαστική ομολογία η οποία δεν έχει τη μορφή εγγράφου δεν μπορεί να αποδειχθεί με μάρτυρες στις περιπτώσεις στις οποίες δεν γίνονται δεκτές μαρτυρικές καταθέσεις όταν αυτές γίνονται δεκτές, το δικαστήριο εκτιμά ελεύθερα την αποδεικτική ισχύ τους.

Μη έγγραφες δικαστικές ομολογίες και εξωδικαστικές ομολογίες σε τρίτο ή περιεχόμενες σε διαθέτη εκτιμώνται ελεύθερα από το δικαστήριο.

Ομολογία δεν αποτελεί απόδειξη κατά του ομολογούντος: α) εάν κρίνεται ανεπαρκής από τον νόμο ή βασίζεται σε πραγματικά περιστατικά των οποίων η αναγνώριση ή η διερεύνηση απαγορεύεται από τον νόμο β) εάν βασίζεται σε πραγματικά περιστατικά που αφορούν αναπαλλοτρίωτα δικαιώματα γ) εάν το πραγματικό περιστατικό που αποτελεί αντικείμενο της ομολογίας είναι ανέφικτο ή προφανώς ανύπαρκτο.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Πράγματι αυτό ισχύει στο πορτογαλικό δίκαιο.

Όταν ο νόμος απαιτεί ως αποδεικτικό μέσο δήλωσης βούλησης έγγραφο το οποίο υπόκειται σε ορισμένο τύπο, αυτό δεν μπορεί να υποκατασταθεί από άλλο αποδεικτικό μέσο ή από άλλο έγγραφο, εκτός εάν το τελευταίο έχει ανώτερη αποδεικτική ισχύ.

Όταν ο νόμος απαιτεί ειδικό τύπο για την ύπαρξη ή την απόδειξη νομικού γεγονότος, ο εν λόγω τύπος είναι απαραίτητος.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Κάθε πρόσωπο, ανεξάρτητα από το κατά πόσον είναι διάδικος στην υπόθεση, υποχρεούται να συνεργάζεται για την εξακρίβωση της αλήθειας. Οφείλει να απαντά στις ερωτήσεις που του τίθενται, να υποβάλλεται στις αναγκαίες έρευνες, να παρέχει τα στοιχεία που του ζητούνται και να εκτελεί τις πράξεις που καθορίζονται.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν ως μάρτυρες, με εξαίρεση τις διαδικασίες που στοχεύουν στην εξακρίβωση της γέννησης ή του θανάτου παιδιού:

οι ανιόντες σε υποθέσεις που αφορούν καπόντες και οι θετοί γονείς σε υποθέσεις που αφορούν τα εξ υιοθεσίας τέκνα και αντιστρόφως

ο πεθερός ή η πεθερά σε υποθέσεις που αφορούν τον γαμπρό ή τη νύφη και αντιστρόφως

ο ένας εκ των συζύγων ή πρώην συζύγων σε υποθέσεις στις οποίες διάδικος είναι ο άλλος σύζυγος ή πρώην σύζυγος

οποιοσδήποτε συγκατοικεί ή συγκατοίκησε, στο πλαίσιο ελεύθερης συμβίωσης, υπό συνθήκες ανάλογες με εκείνες των συζύγων, με οποιονδήποτε από τους διαδίκους.

Ο δικαστής οφείλει να ενημερώσει τα προαναφερθέντα πρόσωπα για τη δυνατότητά τους να αρνηθούν να καταθέσουν στο δικαστήριο.

Οι μάρτυρες που δεσμεύονται από επαγγελματικό απόρρητο, το απόρρητο των δημοσίων υπαλλήλων και το κρατικό απόρρητο, μπορούν δικαιολογημένα να αρνηθούν να καταθέσουν σε σχέση με πραγματικά περιστατικά που καλύπτονται από το εν λόγω απόρρητο.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Βάσει της προηγούμενης απάντησης, τα πρόσωπα που αρνούνται να καταθέσουν δεν υφίστανται κυρώσεις ούτε υποχρεούνται να συνεργαστούν με το δικαστήριο, καθώς ασκούν νόμιμο δικαίωμά τους.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Ναι, υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες.

Πρόκειται για άτομα τα οποία δεν είναι σε θέση να καταθέσουν λόγω ψυχικής διαταραχής και για άτομα τα οποία δεν έχουν τη σωματική και τη διανοητική ικανότητα να καταθέσουν όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά που αποτελούν αντικείμενο απόδειξης.

Ο δικαστής οφείλει να εκτιμήσει την ικανότητα των προσώπων που καλούνται να καταθέσουν ως μάρτυρες.

Τα πρόσωπα που ενδέχεται να καταθέσουν ως διάδικοι δεν μπορούν να καταθέσουν ως μάρτυρες.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιούς όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Οι μάρτυρες καταθέτουν στην τελική συνεδρίαση είτε με προσωπική παρουσία στο δικαστήριο είτε μέσω τηλεδιάσκεψης, εξαιρουμένων των ακόλουθων περιπτώσεων:

όταν η εξέταση του μάρτυρα διεξάγεται σε προγενέστερο στάδιο (αυτό μπορεί να συμβεί όταν υπάρχει βάσιμος φόβος να καταστεί ανέφικτη ή εξαιρετικά δυσχερής η κατάθεση ορισμένου προσώπου)

όταν η κατάθεση πραγματοποιείται στο πλαίσιο αίτησης δικαστικής συνδρομής προς πορτογαλικό προξενείο

όταν η κατάθεση διεξάγεται στην κατοικία του προσώπου ή στην έδρα υπηρεσιών (δικαίωμα που αναγνωρίζεται στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και στους αλλοδαπούς διπλωματικούς υπαλλήλους, υπό τον όρο της αμοιβαιότητας)

όταν διαπιστώνεται αδυναμία εμφάνισης ενώπιον του δικαστηρίου

όταν ασκείται το δικαίωμα κατάθεσης εγγράφως.

Ο μάρτυρας πρέπει να καταθέσει με ακρίβεια, αναφέροντας τους λόγους και τις περιστάσεις που δικαιολογούν τη γνώση των πραγματικών περιστατικών οι αναφερόμενοι λόγοι πρέπει να είναι αναλυτικοί και βάσιμοι, στο μέτρο του εφικτού.

Η εξέταση γίνεται από τον δικηγόρο του διαδίκου που κάλεσε τον μάρτυρα να καταθέσει. Ο δικηγόρος του αντιδίκου δικαιούται να θέσει ερωτήσεις στον μάρτυρα, σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά που αναφέρονται στην κατάθεσή του, οι οποίες είναι απαραίτητες για να συμπληρωθεί ή να διευκρινισθεί η κατάθεση.

Ο δικαστής μεριμνά ώστε οι δικηγόροι να φέρονται με ευγένεια στον μάρτυρα και να μην του απευθύνουν ερωτήσεις ή σκέψεις αλυσιτελείς, κατευθυντήριες, παραπλανητικές ή προσβλητικές.

Η εξέταση και η αντεξέταση διεξάγονται από εκπροσώπους των διαδίκων, με την επιφύλαξη των πληροφοριών που ζητεί ο δικαστής ή της δυνατότητας του δικαστή να θέσει ερωτήσεις τις οποίες θεωρεί σκόπιμες για την εξακρίβωση της αλήθειας.

Ο δικαστής διεξάγει την εξέταση ο ίδιος, εφόσον αυτό είναι απαραίτητο για να διασφαλισθεί η ηρεμία του μάρτυρα ή να τεθεί τέλος σε ανάρμωστη αντεξέταση.

Ο μάρτυρας, προτού απαντήσει στις ερωτήσεις που του τίθενται, μπορεί να ανατρέξει στη δικογραφία, να ζητήσει να του επιδειχθούν ορισμένα έγγραφα που περιέχονται σε αυτήν ή να προσκομίσει έγγραφα προς υποστήριξη της κατάθεσής του μόνον έγγραφα τα οποία δεν θα μπορούσε να προσκομίσει ο αντίστοιχος διάδικος παραλαμβάνονται και περιλαμβάνονται στη δικογραφία.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Οι αποδείξεις που δεν αποκτώνται με νόμιμα μέσα δεν λαμβάνονται υπόψη από το δικαστήριο.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Ναι, εκτός από τις καταθέσεις των μαρτύρων που προαναφέρθηκαν, η πολιτική δικονομία της Πορτογαλίας παρέχει τη δυνατότητα στους διαδίκους να προβούν σε δηλώσεις.

Πράγματι, οι διάδικοι μπορούν, έως την έναρξη της προφορικής διαδικασίας σε πρώτο βαθμό, να ζητήσουν την άδεια να προβούν σε δηλώσεις σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά στα οποία εμπλέκονται προσωπικά ή για τα οποία έχουν άμεση γνώση.

Το δικαστήριο εκτιμά ελεύθερα τις δηλώσεις των διαδίκων, εκτός εάν περιλαμβάνουν ομολογία.

Συναφώς, βλέπε επίσης την απάντηση στην ερώτηση 2.6.

Περισσότερες πληροφορίες

Ισχύουσα νομοθεσία

Αστικός Κώδικας

Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας

Περισσότερες πληροφορίες

Υπουργείο Δικαιοσύνης

Εισαγγελία

Επίσημη Εφημερίδα

Βάση δεδομένων νομικών εγγράφων

Τελευταία επικαιροποίηση: 30/04/2018

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.